

Teorier om patriarkatet

Hvis hverken rollefordelingen eller hierarkiet mellem kvinder og mænd er naturligt, hvordan kan man så forklare det faktum, at kvinder historisk set har haft mindre magt og indflydelse end mænd i næsten alle eksisterende samfund? Kvinde- og kønsforskere har siden Simone de Beauvoir forsøgt at forstå og forklare årsagerne til kønsrollerne og den samfunds-mæssige underordning af kvinder, som nogle har kaldt for *patriarkatet*.

Begrebet patriarkat spillede især en stor rolle i 1970'ernes kønssociologi, hvor mange kønsforskere samtidig hentede inspiration i marxismens kritik af kapitalismen. Her blev kønssocialisering og kønsroller forstået i sammenhæng med økonomi: Kapitalismens udvikling afhang af patriarkatet. Det mente den britiske politolog Carole Pateman, der i bogen *The Sexual Contract* (1988), beskriver, hvordan det heteroseksuelle ægteskab er en forudsætning for den kapitalistiske produktion. Det skyldes, at ægteskabet både sørger for, at der fødes arbejdere, som kan indgå i den kapitalistiske produktion, og for at den

Definition: Patriarkat

Af *pater*, fader og *-archia*, -styre. I samfundsforskningen beskriver begrebet *patriarkat* et socialt system, hvor kvinder er underordnet mænd i et socialt hierarki. Hierarkiet er baseret på mandlig dominans over kvinder og deres seksualitet og kan enten være formelt eller uformelt.

Det amerikanske tøjmærke American Apperal's vaskeanvisning fra 2012 anviser en traditionel kønsarbejdsdeling

mandlige arbejder er parat til at gå på arbejde hver dag.

I ægteskabet foretages det *reproduktive arbejde* – rengøring, madlavning og børneopdragelse – nemlig gratis af kvinder. Kønsopdelingen af arbejdsopgaver havde ikke bare en praktisk funktion, den medførte også en skævhed mellem mænd og kvinder i samfundet. Mænd havde den økonomiske magt, da de fik deres løn uafhængigt af kvinder, imens kvinderne, der ikke tjente penge selv, blev underlagt

manden. Moderne patriarkatteoretikere, som den britiske sociolog Sylvia Walby, mener, at det har rod i patriarkalske strukturer, når 'kvindefag' stadig er forbundet med lavere løn og status end 'mandefag', selv om de fleste kvinder formelt er blevet økonomisk uafhængige af mænd.

Begrebet patriarkat anvendes sjældnere i dag end tidligere. Samfundsforandringer har gjort deres forklaringskraft mindre relevant. Teorierne har for eksempel vanskeligt ved at forklare, hvorfor kønsrollerne bliver ved med at være så stabile, når mange kvinder ikke længere er økonomisk afhængige af mænd.

Patriarkatbegrebet er også blevet kritiseret fra forskellige sider. Nyere kønsso-ciologer mener, at patriarkat-tanken hviler på en falsk ide om mænd og kvinder som en eviggyldig modsætning, og at teorierne overser homoseksuelle og transkønnede personer, der ikke passer ind i kategorierne 'kvinder' og 'mænd'. Andre mener ikke, at ideen om patriarkatet giver et retvisende billede af kønnenes magtfor-

FIGUR. 1.15 PATRIARKATET

hold i det senmoderne samfund, hvor kvinder har vundet økonomisk og politisk selvstændighed i forhold til mænd. Nogle har endda foreslået, at det i dag er drenge og mænd, der systematisk bliver tilsidesat af samfundsinstitutioner som uddannelsessystemet.

Intersektionalitet

Den sociologiske kønsteori har historisk haft meget fokus på, hvordan kvinder er underordnet mænd. Dette har gjort det vanskeligt at forklare de situationer, hvor kvinder faktisk er mere privilegerede end mænd. Som vi så i afsnittet om uddannelse, er der efterhånden flere kvinder end mænd, der får en uddannelse. Men køn er ikke den eneste faktor, der spiller en rolle her. Også social baggrund og etnicitet betyder noget – ofte i samspil med køn.

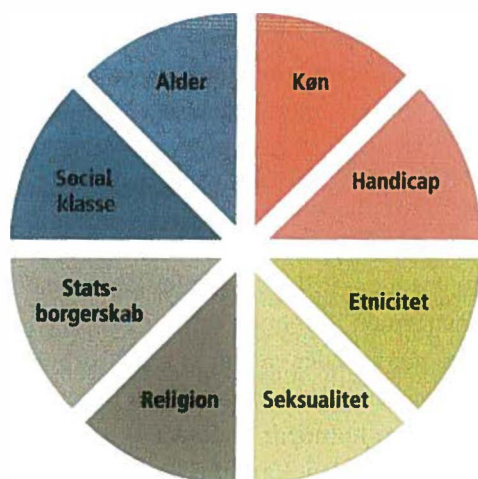
At mennesker ikke blot er enten kvinde eller mand, men også alt muligt andet, var en erkendelse, som amerikanske sorte feminister gjorde sig i 1970'erne. I kraft af deres hudfarve og fattigdom havde de nogle andre problemer end hvide feminister fra middelklassen. For eksempel er ulige repræsentation af kvinder og mænd i virksomhedsbestyrelser ikke et relevant problem, hvis man ikke kan få et arbejde på grund af et racediskriminerende arbejdsmarked. Samtidig kunne de ikke genkende sig selv i den anti-racistiske Black Power-bevægelse, hvor mændene hverken ville inkludere kvinder på lige fod i det politiske arbejde eller ville anerkende den vold og sociale kontrol, som mange sorte kvinder var udsat for. Disse pointer lever i dag videre i kønsforskningen under navnet *det intersektionelle perspektiv*, som er blevet sammenfattet af teoretikere som Kimber-

Definition: Privilegier

Et privilegium er en fordel eller særlig rettighed, som en bestemt person eller en gruppe af personer har. I samfundsvidenskaben snakker man ofte om *privilegerede positioner*. Det betyder, at nogle positioner i samfundet giver særlige fordele, som andre ikke har.

lee Crenshaw og Patricia Hill Collins. Ifølge det intersektionelle ("krydsende") perspektiv er køn kun én ud af en række faktorer, der afgør et individs selvopfattelse, andres opfattelse af én, eller hvilke muligheder man har i samfundet. Den grundlæggende antagelse er, at sociale kategorier som køn, klasse, etnicitet og race udgør en slags *sammenlåste undertrykkelsessystemer*. Kategorierne indvirker på hinanden og skaber tilsammen komplekse former for social ulighed. Ulighed i samfundet må derfor ses som resultatet af forskellige faktorer. Figur 1.16 viser, hvordan sociale faktorer spiller sammen i det, som

FIGUR 1.16. MATRIX OF DOMINATION

Patricia Hill Collins kalder en *matrix of domination*.

Det intersektionelle perspektiv bruges i dag i en del samfundsmæssig forskning, hvor man kigger på samspil mellem forskellige sociale faktorer (for eksempel etnicitet og køn). Perspektivet er også indarbejdet i mange kønsteorier, for eksempel har Butlers teori et intersektionelt tilsnit.